

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

LA POBLA TORNESA

LA PLANA ALTA

AJUNTAMENT DE
LA POBLA TORNESA

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Lingüísticotècnics

RECULL I TEXT
Joan Andreu Bellés

DISSENY
Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME
Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
la Pobla Tornesa, 160

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de la Pobla Tornesa

ISBN: 978-84-482-5698-2
Depòsit legal: V-68-2012
Impressió: Fernando Gil, S.A.

www.avl.gva.es

LA POBLA TORNESA

La Poble Tornesa està situada en la subcomarca del Pla de l'Arc, en la Plana Alta. El poble, travessat pel meridià de Greenwich, es troba en l'ombra del Desert de les Palmes i a només 15 minuts de Castelló.

Cal buscar el naixement de la Poble, precisament, en la situació geogràfica que ocupa: una cruïlla de camins –ara carreteres– que comunicaven la plana del Millars amb les comarques dels Ports i del Maestrat, i també amb Aragó i Catalunya.

Encara que l'antiguitat del poblament del terme es remunta a èpoques prehistòriques, és la cultura ibèrica la que es troba més ben documentada, amb restes arqueològiques en el tossal de la Balaguera: habitatges, ceràmica, monedes, inscripcions...

En l'època romana, la via Augusta, fitada per diversos mil·liaris que encara s'hi conserven, degué consolidar un xicotet llogaret de postes que va esdevindre el centre a partir del qual es van dibuixar, en paral·lel, els tres carrers principals: el d'Enmig, el de Dalt la Vila i el de Baix la Vila.

La consolidació de la Poble com a lloc de pas i d'estatge queda ben testimoniada pels hostals que hi havia, el més antic ja documentat en el segle XV. És en l'època medieval, doncs, quan comença a comptar la genealogia dels poblatsins, després de la conquesta per Jaume I del castell de Montornés i la posterior donació, el 1242, al seu notari Pere Sanç. Al llarg del segle XIV foren senyors del castell de Montornés els Thous. El 22 de juliol de 1467, arran de la facultat reial concedida pel rei Joan II d'Aragó, fou fundat el vicle del senyoriu de la Poble Tornesa per Joan de Vallés, vicecanceller i conseller del rei.

La Guerra de Successió va comportar el despoblament durant dos anys de la Poble, ja que les tropes borbòniques van arrasar el terme: s'apropriaren dels béns del poble i cremaren el molí de l'oli i, fins i tot, el palau del baró. La recuperació econòmica i demogràfica dels segles següents fins a la primèria del segle XX va permetre ampliar el nucli urbà inicial amb l'edificació a l'anomenat Raval.

D'este passat, la Poble conserva l'antiga presó del segle XV; l'església de Sant Miquel, obra del segle XVIII; el palau dels barons, hui convertit en centre cultural, i algunes cases pairals en el carrer d'Enmig.

El terme municipal té una extensió de 25,8 km² i està situat a recer de l'ombra de la serralada del Desert de les Palmes, els cims més importants de la qual fan de límit per l'est: el Morico (694 m), el cantal Gros (699 m) i el mateix Bartolo (729 m), on hi ha l'ermita de Sant Miquel, patró de la Poble. En esta ermita es va instal·lar, a principis del segle XIX, el geògraf Méchain amb l'objectiu de fixar els mesuraments que portarien a establir

el valor de la longitud del metre, ja després de la seua mort esdevinguda a Castelló de la Plana, el 20 de setembre de 1804.

El nucli urbà (a 298 metres sobre el nivell del mar) es troba pràcticament en el centre del terme, flanquejat per dos tossals –el de la Cova (420 m) i el de la Vila (524 m)– i obert a una planura (el Pla de la Pitja, els Aiguamolls, les Foies...), que s'estén més enllà i connecta amb els pobles veïns en el pla de l'Arc.

El principal curs fluvial del terme és el riu, que arreplega les aigües de les muntanyes dels voltants, especialment la dels barrancs que davallen del Desert, i les porta, a través de la rambla de la Viuda, a l'embassament de Maria Cristina. La quasi permanent circulació d'aigua i el fet que en èpoques no massa llunyanes fóra lloc de pasturatge de raberes de bous explica topònims com el Molí, l'Assut o el Bassot. La població de la Poble Tornesa, que va arribar a 901 habitants l'any 1900, s'està recuperant de les contínues pèrdues que durant el segle XX van caracteritzar els pobles de les comarques de l'interior de Castelló. La tendència actual, però, és a créixer, tant per la vinguda de nova població procedent de les ciutats de la Plana, com per la permanència dels poblatins, cosa que ha propiciat una expansió urbana sense precedents. En l'actualitat la Poble té 1.125 habitants.

La gran importància econòmica i social que el poblament dispers –els masos– havia representat històricament en les parts més allunyades del terme és ara pràcticament inexistent; només en queda de testimoni la toponímia: el mas Més Alt, el mas del Bruc, el mas del Cullero, el mas de Barrera...

L'activitat econòmica amb més puixança actualment és la indústria del taulell, que també s'està estenent per tot el pla de l'Arc. La superfície que ocupen les fàbriques ara mateix ja és sensiblement superior a la del nucli urbà i amenaça seriosament la sostenibilitat de la zona i de la toponímia. Malgrat tot, encara es manté el conreu de la terra, especialment de l'ametler, l'olivera i la garrofera.

La ramaderia extensiva pròpia, que hi va tindre certa importància, ha desaparegut; en el seu lloc s'han construït granges, especialment de porcs. Convé recordar la proximitat del municipi a rutes històriques de transhumància que, principalment a través del terme veí de Cabanes, portaven, a l'hivern, els ramats d'Aragó cap a les pastures costaneres.

L'orografia del terme ha fet que, històricament, hi tinguera molta importància l'aprofitament dels boscs –Cavanilles afirmava que «dos terceras partes son montes inútiles para la agricultura»–, tant per a recollir la malea per a la indústria ceràmica de l'Alcalatén, com per a l'aprofitament dels arbres, bàsicament pins i carrasques, per a la fusta i el

carbó. Això també queda reflectit en la toponímia (el barranc de la Fusta, el barranc dels Surers, la font del Pinar); hi queda, encara, el testimoni monumental de la carrasca de Pellicer, la més gran dels encontorns.

Ara com ara, el principal valor mediambiental de la Pobla és que part del terme constituïx una de les àrees més boscoses del paratge natural del Desert de les Palmes i que, mitjançant camins i sendes, es pot accedir als llocs més atractius d'este indret.

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Coll de Cabanes	la Lloma
Coll de la Mola	la Masmudella
Coll de l'Ondí	la Paredada
Cova de la Vila	la Selleta
Cova dels Malandrins	la Talaia
Cova Redon	les Forques
el Bartolo	Mola del Morico
el Cantal Gros	Penya Roja
el Caragol de Panxa	Pla dels Avencs
el Cingle	Serra del Desert de les Palmes
el Codó	Tossal de la Balaguera
el Colomer	Tossal de la Cova
el Gaidó	Tossal de la Cova Negra
el Morral Blanc	Tossal de la Paredada
el Puntal	Tossal de la Vila
la Costera	

Hidrografia natural

Barranc de Faio	Barranc del Racó d'Àngela
Barranc de l'Ereta	Barranc dels Buscarrons
Barranc de la Bodega	Barranc dels Pous
Barranc de la Creu	Barranc dels Surers
Barranc de la Fusta	Font de la Canaleta
Barranc de la Paredada	Font de la Rabosa
Barranc de la Porquereta	Font de Savoia
Barranc de Soliva	Font del Pinar
Barranc del Burgar	Font Seca
Barranc del Campàs	la Rambleta
Barranc del Corral	Riu de la Pobla
Barranc del Pou de la Figuera	Toll dels Burgassos

Hidrografia artificial

Bassa del Batle	Font Coberta
el Bassot	Font Pitxera

l'Aljub
la Font
Pou de Garcia
Pou de la Figuera

Pou del Prat
Pouets de Fernando
Sénia del Baró

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Caseta de Pau
Corral de Centet el Negre
Corral de Julio
Corral de Quiquet
Corral de Renau
Corral de Savoia
Corral de Soliva
Corral del Pi Gros
la Pobla Tornesa
Mas de Barrera
Mas de Calistro
Mas de Carles

Mas de Casotes
Mas de Forés
Mas de la Serra
Mas de les Xiques
Mas de Morro
Mas de Petxina
Mas de Savoia
Mas del Bruc
Mas del Cullero
Mas del Rullo
Mas Més Alt
Urb. La Marmudella

Partides i paratges

Bancal d'en Dolç
Davant del Molí
Detrás del Tossal
el Bancal de l'Al·là
el Bassot
el Boqueró
el Bosquet
el Burgar
el Bustal
el Camp d'en Rúbio
el Censal
el Coll de Cabanes
el Coll de la Mola
el Collet
el Constantí
el Corral Blanc

el Corral de Llopis
el Covilar
el Gaidó
el Mas de Barrera
el Mas Més Alt
el Maset
el Millars
el Molló
el Pallarés
el Pla
el Pla de la Bodega
el Pla de la Pitja
el Pla de les Vaques
el Pradet
el Prat
el Racó

el Racó d'Àngela
el Racó del Pi
el Regall
el Toll del Salze
el Tros del Senyor
els Aiguamolls
els Bufadors
els Buscarrons
els Campassos
els Escollets
els Freginals
els Infernassos
els Surers
l'Alberic
l'Aljubet
l'Assut
l'Ereta
la Balaguera
la Caseta
la Foia Blanca
la Font de na Matella
la Font Seca

la Mare de Déu
la Planeta
la Porquereta
la Rambleta
la Roja
la Serra
la Sort de na Roca
la Teuleria
les Alquerietes
les Bassetes de Ferrara
les Costeres
les Costes
les Foies
les Morenes
les Rectories
les Saleres
les Serretes
les Sortetes
les Sorts
les Talaies
Reula

Vies de comunicació

Autovia de la Plana
Camí de l'Ereta
Camí de la Balaguera
Camí de la Caseta dels Fideus
Camí de la Pedrera
Camí de la Serra
Camí de les Bodegues
Camí de les Foies
Camí de les Santes (o de la Pobra)
Camí de les Serretes
Camí de les Talaies
Camí del Bugar
Camí del Coll de la Mola
Camí del Gaidó

Camí del Mas de Barrera
Camí del Mas Més Alt
Camí del Portell
Camí del Pou de la Figuera
Camí del Pradet
Camí dels Aiguamolls
Camí dels Escollets
Camí Roig
Carretera d'Albocàsser
Carretera de Cabanes
Carretera de Vilafamés
Pista del Desert
Senda del Codó
Senda dels Romans

Altres llocs d'interés

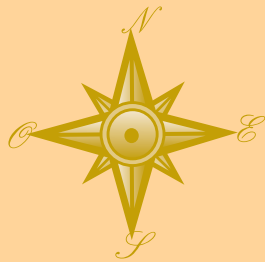
Creu del Bartolo

El Molí

Ermita de Sant Miquel

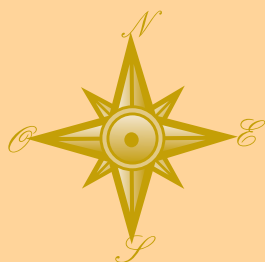
Paratge Natural del Desert de
les Palmes

Elements físics

	Capital de municipi		Cova
	Altres nuclis de població		Bassa, toll
	Autovia		Pou, sénia
	Carretera		Font
	Barranc	SERRA	
	Muntanya		Pla
	Pic, roca		Coll
	Cingle		

Presència humana

TERME DE CABANES

TERME DE VILAFAMÉS

Urb. La Marmudella

la Pobla Tornesa

TERME DE BORRIOL

TERME DE BENICÀSSIM

	Capital de municipi		Resta arqueològica
	Altres nuclis de població		Ermita
	Autovia		Molí
	Carretera		Partida
	Camí, senda		Paratge
	Barranc		PARC NATURAL
	Casa, corral		